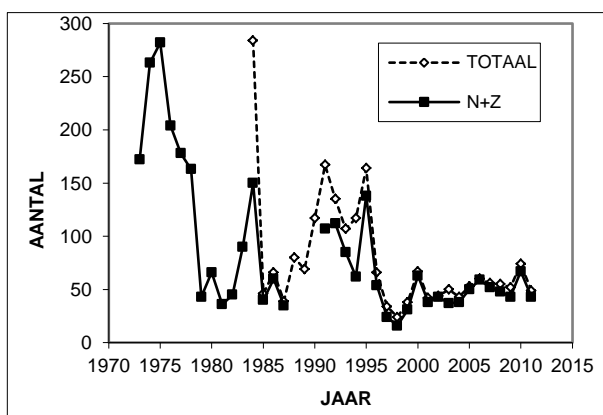

Het voorkomen van het waterhoen in de westelijke Eempolders

Elk jaar besteedt onze vogelwerkgroep extra aandacht aan een bepaalde vogelsoort. In het afgelopen jaar waren dat de groene- en de zwarte specht. Voor 2012 is in de Avifauna vergadering afgesproken dat het waterhoen de vogel van het jaar zal zijn. In het verleden zijn er van deze soort tellingen geweest in ons werkgebied. De indruk bestaat dat het in onze regio niet goed gaat met het waterhoen, maar echte gegevens ontbreken. Wij hopen dat we in staat zullen zijn door vergelijking met de oude gegevens wat meer verantwoorde uitspraken te doen.

Het is natuurlijk niet zo dat we helemaal niets weten over de ontwikkeling van de aantallen. Zo zien we bij de Eempoldertellingen regelmatig waterhoentjes. Voor dit stuk van ons werkgebied weten we dus wel hoe de aantallen zich ontwikkeld hebben. Dit artikel geeft een overzicht van de resultaten.

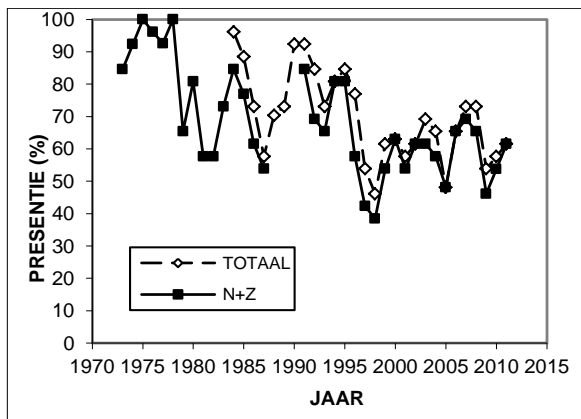
Figuur 1 laat zien dat er in de jaren zeventig inderdaad veel meer waterhoentjes waren dan tegenwoordig. Uit de literatuur blijkt wel dat in die periode de aantallen landelijk waarschijnlijk erg hoog waren, zowel vergeleken met de jaren erna maar ook met die ervoor. Het waterhoen is erg gevoelig voor strenge winters, zeker als er veel sneeuw valt. De terugval in 1979 valt dan ook samen met de strenge winter van 1978/79. Het herstel daarna wordt afgebroken door de reeks strenge winters van 1985 tot 1987. Ook daarna treedt herstel op tot de winters van 1995/96 en 1996/97. Na die twee strenge winters zijn de aantallen lager dan ooit. Ondanks een lange reeks zachte en zeer zachte winters is het herstel daarna heel langzaam. Verrassend genoeg lijken de twee laatste winters ondanks veel kou en sneeuw weinig effect te hebben.

Figuur 1. Totaal aantal getelde waterhoentjes per jaar. De getrokken lijn geeft de aantallen zonder de Oostermeent, de stippellijn de totale aantallen.

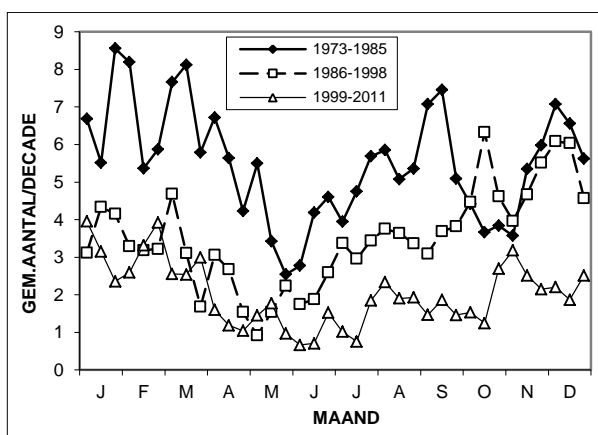
In alle delen van het gebied zien we waterhoenen. De dichtheid is tegenwoordig overal gemiddeld hetzelfde. Tot het begin van de jaren negentig waren de aantallen in de Oostermeent vaak relatief groot. Dit hield abrupt op, de oorzaak daarvan is onbekend.

De afname van het waterhoen blijkt ook uit de presentie die te zien is in figuur 2. In het begin zijn er verschillende jaren waarin de soort bij elke telling werd waargenomen. Tegenwoordig slingert de presentie rond de 60%.

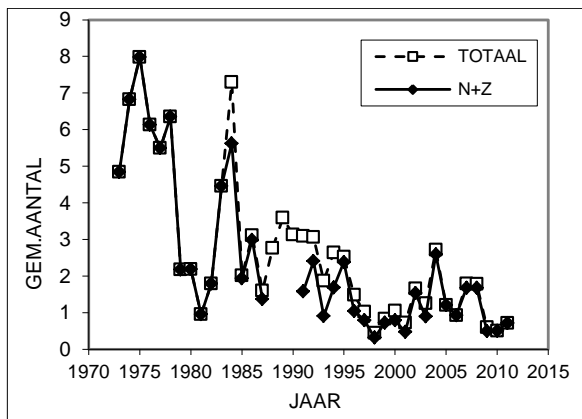
Figuur 2. Presentie van het waterhoentje per jaar. De getrokken lijn geeft de aantallen zonder de Oostermeent, de stippellijn de totale aantallen.

De Nederlandse waterhoenen zijn in het algemeen standvogels maar in de winter komen er ook vogels uit het noordoosten naar Nederland. De verdeling over het jaar vertoont een maximum rond februari. Er worden in de winter natuurlijk geen jongen geboren, dus dat zou op wintergasten kunnen wijzen. Of die wintergasten uit het buitenland of juist uit de directe omgeving komen is uiteraard niet uit onze gegevens te halen. Het is ook mogelijk dat het maximum een gevolg is van variaties in het gedrag. Extra heimelijk gedrag in de broedtijd zou het minimum rond mei kunnen verklaren.

Figuur 3. Gemiddeld aantal waterhoenen per decade voor drie periodes van dertien jaar.

In het winterhalfjaar namen de aantallen rond 1980 plotseling snel af. Daarna bleven ze ongeveer constant. Alleen in de maanden oktober tot december was er in de eerste helft van de jaren negentig even een opleving, maar daarna vielen de aantallen weer terug tot het oorspronkelijke peil.

Figuur 4. Gemiddeld aantal waterhoentjes van april tot en met juli. De getrokken lijn geeft de aantallen zonder de Oostermeent, de stippellijn de totale aantallen.

De broedtijd van het waterhoen ligt tussen april en juli. Figuur 4 geeft het gemiddelde aantal waterhoenen per telling voor die periode van het jaar. Het algemene beeld komt redelijk overeen met figuur 1. Een verschil is dat de invloed van de laatste drie winters wel goed zichtbaar is. Als we deze resultaten vergelijken met die van het BMP project van SOVON zien we dat in de Eempolders de terugval na strenge winters (ook die rond 1997) veel sterker is dan landelijk. Ook het herstel na 1997 lijkt wat langzamer te verlopen. Alles bij elkaar is de trend als broedvogel dus slechter dan gemiddeld in Nederland.

De broedvogelgegevens van SOVON suggereren dat het waterhoen het tegenwoordig op het platteland niet goed doet, maar dat het in stedelijk gebied juist toeneemt. Als verklaring worden wel genoemd de concurrentie van de meerkoet, die in steeds kleinere wateroppervlakken voorkomt, of de toename van predatie door de havik. Misschien kunnen we met de resultaten van het waterhoen als vogel van het jaar deze suggesties nader bekijken (is het waterhoen ook afgenomen op plekken waar geen meerkoeten voorkomen? Zijn er geen waterhoenen als er haviken in de buurt broeden?). Daarom hopen we dat er dit jaar veel meldingen van waterhoenen zullen komen.

Referenties

- Bijlsma, R.G., Hustings, F. & Camphuysen, C.J., 2001. Algemene en schaarse Vogels van Nederland. (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht
- Vergeer, J.W., 2002 Waterhoen. pp. 192-193 in SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002, Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2002. – Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV-Uitgeverij & European Invertebrate Survey - Nederland, Leiden.
- Hornman M., Hustings F., Koffijberg K., van Winden E., SOVON Ganzen- en Zwanenwerkgroep & Soldaat L. 2008 Watervogels in Nederland 2008/2009. SOVON-monitoringsrapport 2011/03, Waterdienstrapport BM 10.24. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.